

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ: НАПРЯМИ ТА ШЛЯХИ ВВЕДЕННЯ, ОСНОВНІ ЦІЛІ, МЕТА ТА ПРОБЛЕМИ

ELECTRONIC GOVERNMENT: DIRECTIONS AND WAYS OF IMPLEMENTATION, MAIN GOALS, PURPOSE AND PROBLEMS

**Заросило В.О., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності,
Навчально-науковий інститут права імені Володимира Великого
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID ID: 0000-0001-6935-5449**

**Капля О.М., д.ю.н., старший науковий співробітник,
професор кафедри правових дисциплін
Одеський інститут Міжрегіональної Академії управління персоналом
ORCID ID: 0000-0001-8629-0771**

**Чалчинський В.І., аспірант,
Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України,
старший викладач
Українська військово-медична академія
ORCID ID: 0009-0004-6318-4318**

У статті розглядаються питання розвитку та впровадження електронного урядування в Україні, а також висвітлено основні цілі, шляхи реалізації та проблемні питання. Проаналізовано основні етапи становлення е-урядування починаючи з 2011 року, серед яких виокремлено п'ять основних.

Закцентовано увагу на поступальному розвитку електронного урядування та зазначено, що на сучасному етапі розвитку держави більшість із зазначених етапів пройдено, однак все-таки необхідно звернути увагу на окремі аспекти, які знижують ефективність застосування електронного урядування.

Серед ключових проблем, що гальмують реалізацію електронного урядування загалом та поширення електронних послуг в Україні, зокрема виділяють такі фактори: недостатня забезпеченість населення гаджетами, слабка покриття інтернетом окремих територій, шахрайство в мережі, низький рівень володіння цифровими навичками серед населення, зокрема щодо вразливих груп.

Сформульовано пропозиції щодо подолання цих перешкод, зокрема через використання таких інструментів: поширення комп'ютерної грамотності серед різних груп населення, залучення ЗМІ до інформаційних кампаній, комп'ютеризація освітніх закладів тощо.

Окреслено перспективи подальших досліджень, які полягають у комплексному аналізі проблем та перешкод у реалізації електронного урядування в Україні, розробці рекомендацій щодо вдосконалення наявних електронних сервісів в Україні та вивчення шляхів подолання кіберзлочинності та захисту персональних даних.

Ключові слова: електронне урядування, електронні послуги, інформаційні технології, державне управління, інтернет, портали, послуги онлайн, безпека даних, громадяни, реформа.

The article examines the issues of development and implementation of e-government in Ukraine, and also highlights the main goals, ways of implementation, and problematic issues. The main stages of the formation of e-government since 2011 have been analyzed, among which five main ones have been singled out.

Attention is focused on the progressive development of electronic governance and it is noted that at the current stage of the state's development, most of the specified stages have been passed, however, it is still necessary to pay attention to certain aspects that reduce the effectiveness of the use of electronic governance.

Among the key problems inhibiting the implementation of e-government in general and the spread of electronic services in Ukraine, the following factors are particularly highlighted: insufficient provision of the population with gadgets, weak Internet coverage of certain territories, fraud on the network, low level of possession of digital skills among the population, in particular with regard to phrasal groups.

Suggestions for overcoming these obstacles have been formulated, in particular through the use of such tools: the spread of computer literacy among various population groups, the involvement of mass media in information campaigns, the computerization of educational institutions, etc.

Prospects for further research are outlined, which consist in a comprehensive analysis of problems and obstacles in the implementation of e-government in Ukraine, the development of recommendations for improving existing electronic services in Ukraine, and studying ways to overcome cybercrime and protect personal data.

Key words: e-government, e-services, information technology, public administration, internet, portals, online services, data security, citizens, reform.

Постановка проблеми. В Україні, як і в більшості цивілізованих країн світу, досить швидкими темпами розвивається т. зв. електронне урядування. На сьогодні в «Дії», яка є головним електронним сервісом для українців, уже нараховується понад 80 послуг. Крім того кількість послуг поступово зростає і поширюється. Водночас існує чимало проблем, які певною мірою гальмують розвиток електронних послуг та електронного урядування. Зазначені проблеми значною мірою не розглядалися в науковій літературі, але вони є суттєвими і їх вирішення може сприяти більш активному впровадженню електронного урядування.

Стаття спрямована на виявлення проблем, які виникають у впровадженні електронного самоврядування, та розробці окремих шляхів їх усунення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання про визначення електронного уряду постало наприкінці ХХ століття. Виникненню такого напрямку державного управління сприяли насамперед розвиток інформаційних технологій. Крім того, до причин виникнення проєктів електронного урядування, за даними окремих дослідників, можна віднести наступні:

- зменшення витрат на утримання державного апарату;
- зменшення контактів чиновників з громадянами і, відповідно, зменшення ризиків корупційних діянь;

– пришвидшення вирішення окремих питань, які можуть бути вирішені за досить короткий період часу порівняно з їх вирішенням у паперовому вигляді;

– певною мірою прозорість роботи урядів, так як процедура прийняття рішень стає відомою для громадян;

– введення певних аспектів громадського контролю за діяльністю чиновників;

– надання різноманітних послуг громадянам у зручний для них час тощо [1].

На сьогодні як в Україні, так і в більшості розвинених країн світу вже запроваджено низку електронних послуг, які використовуються в системі державного управління.

Працівниками Національної академії державного управління було підготовлено досить цікавий аналіз, як і де застосовуються різні форми електронного урядування [2]. Загальний висновок проведеного дослідження показує, що в більшості країн електронне урядування досить ефективно застосовується і, відповідно, сприяє покращенню діяльності державних установ.

В українській науковій літературі та дослідженнях є чимало публікацій, які присвячені електронному урядуванню. Зокрема, М. В. Болдуєв, О. В. Болдуєва, які розглядали перспективи запровадження електронного урядування, підкреслювали, що таке впровадження є насамперед дуже складним, адже воно вимагатиме скоординованих спільних дій усіх суб'єктів публічного управління. Крім того, існують і технічні проблеми, зокрема щодо забезпечення якості, а також швидкості передавання даних, захисту тієї інформації, що передається та т. ін. [3].

Низка науковців зазначають, що електронне урядування стає одним з нових видів правового регулювання у суспільстві [4], тобто поряд з правом, яке визначається як головний елемент регулювання відносин у суспільстві [5], електронне урядування може стати регулятором.

Інші дослідники пропонують визначати сутність електронного урядування на трьох рівнях: концептуальному, процесному і технічному [6].

При цьому концептуально електронне урядування визначається як інноваційна модель політико-адміністративного управління. Водночас воно може розглядатися як нова форма організації діяльності загалом органів публічної влади.

Процесний рівень – це, на думку фахівців, сукупність тих функціональних можливостей, які можуть використовуватися державою за допомогою різних комп'ютерних технологій.

Технічний рівень складають сукупність тих інформаційних систем, різноманітних комплексів, а також засобів зв'язку, баз даних, різноманітних каналів передачі інформації тощо, які використовуються в процесі запровадження електронного урядування [6].

Існують й інші підходи до визначення електронного урядування, які висвітлювалися не тільки вченими України, а й іноземними дослідниками [7; 8].

Мета статті – визначити проблеми впровадження електронного урядування в Україні, які стосуються не тільки технологічних інформаційних та інших проблем, а й практичного використання самого процесу електронного урядування.

Виклад основного матеріалу. Початком розгляду питання електронного урядування в Україні можна вважати 2011 рік, коли за пропозицією Київської міської адміністрації було укладено меморандум з компанією Microsoft про те, щоб запустити окремі напрями електронного уряду для Києва [9].

У подальшому зазначена ініціатива знайшла підтримку і в урядових колах. А у 2015 році до цієї системи приєдналися інші обласні центри, такі як Львів та інші. До того ж у 2015 році було внесено зміни до Закону України «Про звернення громадян» [10] та було прийнято відповідний закон, який визначив поняття електронного звернення та електронної петиції [11].

Тобто, починаючи з 2015 року, в Україні в більшості міст було введено низку електронних послуг, які здебільшого стосувалися питань взаємодії громадян з чиновниками.

Згодом Кабінет Міністрів України у 2017 році прийняв розпорядження «Про схвалення концепції розвитку електронного урядування в Україні» [12], де було визначено основні принципи введення електронного урядування, а саме:

– можливість надання послуг 24 години на добу;

– простота у застосуванні, тобто не тільки спеціалісти мають використовувати зазначені послуги, а й пересічні громадяни;

– створення системи єдиних технічних стандартів для використання;

– основні напрями діяльності мають бути спрямовані на забезпечення безпеки та конфіденційності при наданні послуг;

– вираховування думки громадськості при введенні тих чи інших видів адміністративних та інших послуг.

Крім того, було запропоновано декілька основних етапів запровадження електронного урядування. Вони склалися з таких кроків:

– перший етап передбачав створення відповідних сайтів міністерств та окремих відомств, які повинні були включати інформацію про їхню діяльність. Такі сайти міністерства розробляють самостійно, вони не підтримуються централізовано і, крім того, вони не становлять єдиний портал;

– другий етап має передбачати перші елементи налагодження взаємодії громадян та міністерств і відомств, тобто направлення окремих запитів та одержання відповідей для громадян, одержання окремих зразків деяких довідок і форм, які використовуються у роботі міністерств тощо; крім того, на сайтах мають публікуватися новини щодо діяльності різноманітних державних органів;

– на третьому етапі має відбуватися чітка система інтерактивності, тобто здійснюються різноманітні операції, надаються послуги в режимі онлайн, наприклад, сплата штрафів, продовження дії дозволів та ліцензій тощо. Тобто конкретизація діяльності електронного управління вже полягає не так в інформуванні, як в обслуговуванні, а саме – в наданні послуг. На цьому етапі вже задіюються спеціальні сайти не тільки для центральних органів державної влади, але й більшості міських, а в окремих випадках також і районних органів влади;

– четвертий етап передбачав створення об'єднаних порталів міністерств і різних відомств з метою здійснення різних послуг, для яких раніше було потрібно лише звернення безпосередньо в будь-який державний орган. Наступними кроками стали такі послуги як реєстрація підприємств, здійснення платежів та т. ін.;

– п'ятий етап передбачав розробку та впровадження єдиної системи державного управління, побудованої на основі уніфікованих стандартів. Досягнення цієї мети передбачало також створення єдиного урядового порталу для забезпечення різноманітних послуг громадянам та підприємцям. Додатково розглядалася можливість впровадження єдиної системи голосування на виборах з метою запобігання різним порушенням правил та надання чіткості та ефективності цьому процесу.

Слід акцентувати, що на сучасному етапі розвитку держави більшість із зазначених етапів пройдено, однак все-таки необхідно звернути увагу на окремі аспекти, які знижують ефективність застосування електронного урядування. До них відносяться наступні:

– населення України складається з осіб, вік яких понад 50 і більше років, і питання використання ними мобільних телефонів та інших гаджетів для отримання послуг є певною мірою проблематичним;

– вартість мобільних телефонів та комп'ютерної техніки, особливо в період військової агресії російської федерації;

– проблеми забезпечення прийому мережі «Інтернет» в окремих регіонах України. На сьогодні вже багато зроблено щодо охоплення постійним електронним зв'язком більшості території України, однак усе ж існують випадки пошкодження обладнання та виходу його з ладу;

– наявність різноманітних шахраїв, які, користуючись недосвідченістю та технічною неосвіченістю громадян, здійснюють викрадення коштів, викрадення особистих даних та інших даних, які можуть бути використані в подальшому для вчинення шахрайських дій.

Висновки. З метою підвищення рівня використання електронного урядування в Україні, доцільними є такі кроки:

– активне вивчення досвіду іноземних країн та його використання у сфері створення відповідних сайтів та баз даних для користування як громадянами, так і представниками бізнесу;

– вивчення системи забезпечення населення мобільними телефонами та комп'ютерною технікою і розроблення відповідних урядових програм щодо охоплення

більшої частини населення з метою активної участі в процесах урядування;

– планування і проведення відповідного навчання для осіб старшого віку з метою підвищення ефективності використання ними гаджетів та отримання необхідної інформації і послуг;

– активне залучення до навчання засобів масової інформації, особливо телебачення, адже його поширення в Україні є значним і тому воно може бути ефективним для реалізації поставленої мети;

– вирішення проблем щодо комп'ютеризації шкіл та інших закладів освіти, адже учні та студенти також повинні вдосконалювати свої знання у сфері електронного урядування.

Перспективи подальших досліджень полягають у комплексному аналізі проблем та перешкод у реалізації електронного урядування в Україні, у розробці рекомендацій щодо вдосконалення наявних електронних сервісів в Україні та вивчення шляхів подолання кіберзлочинності та захисту персональних даних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адресова О.М. Електронне урядування: теорія і практика: навчальний посібник для студентів спеціальності 8.03020401 «Міжнародна інформація». Київ: Товариство «Авега», 2015. 230 с.
2. Синицький К., Олійник Я. та ін. Кращі практики впровадження електронного урядування: зарубіжний досвід: методичні матеріали до навчальної дисципліни: «Теоретико-методологічні, організаційні та інституційні основи електронного урядування». URL: https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/Krashhi-praktiki-vprovadzhennya-elektronного-uryaduvannya_zarubizhnij-dosvid.pdf.
3. Болдуев М.В., Болдуева О.В. Стан та перспективи розвитку електронного урядування в публічному управлінні в Україні. *Публічне управління та адміністрування*. 2020. № 3. С. 118–125.
4. Костенко І.В. Основні принципи електронного урядування. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 117–121.
5. Медвідь Ф. М., Мельниченко Я. Б., Твердохліб А. І. Право як ефективний регулятор суспільних відносин в контексті завдань правової освіти. *Будівельне право: проблеми теорії і практики*: зб. наук. праць: в 2 ч. / Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. Київ; Тернопіль: Бескиди, 2019. Ч. 1. Третя наук. практ. конф., Київ, 4 грудня 2019 р. С. 100–109.
6. Жекало Г.І., Заяць М.Я., Вакун О.В. Сутність та зміст електронного урядування. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 08.2020. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=8&w=Г.+Жекало>.
7. Norm D. Government Research. Policy and Management New York. *IGI Publishing*. 2007. P. 23–30.
8. Garson D. Public Information Technology and E-Governance Managing the Virtual State. Jones and Bartlett Publishers, 2006. P. 125–132.
9. Електронне урядування в Україні – історія створення. URL: <https://www.imena.ua/blog/e-government-longread/>.
10. «Про звернення громадян» Закон України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 47. Ст. 256.
11. Закон України від 2 липня 2015 року № 577-VIII «Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 35. Ст. 341.
12. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення концепції розвитку електронного урядування в Україні» від 20 вересня 2017 року № 649. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250287124>.